

Από την οικονομία της κρίσης στις ρωγμές ελευθερίας

David Harvey

«Σίγουρα, υπάρχει ταξικός πόλεμος, αλλά η δική μου τάξη, των πλουσίων, είναι αυτή που κάνει τον πόλεμο, και προς το παρόν κερδίζουμε.»

Warren Buffett – *The Sage of Omaha*

Οι ψυχραιμοί αναλυτές γνωρίζουν από καιρό ότι τα άτομα-καπιταλιστές, λειτουργώντας για το συμφέρον τους έχουν την τάση να συμπεριφέρονται έτσι, ώστε να οδηγούν συλλογικά τον καπιταλισμό βαθύτερα σε κρίση. Το ίδιο μπορούμε να πούμε για τα διάφορα συντεχνιακά συμφέροντα που δεσπόζουν περιοδικά στην πολιτική και οικονομική σκηνή: οι τραπεζίτες και οι χρηματιστές που διψούν για μπόνους και ρυθμίζουν πολιτικές σε Ουάσινγκτον και Λονδίνο, η αναγεννημένη τάξη των εισοδηματιών που αποσπούν ενοίκια όχι μόνο από τον έλεγχο της γης, της ιδιοκτησίας και των πόρων αλλά και από τα πνευματικά δικαιώματα, οι μεγάλοι έμποροι, σαν το Wal Mart και το Ikea, που δεσμεύουν απόλυτα τους παραγωγούς στο σχεδιασμό τους καθιστώντας τους υποχείρια στα ανταγωνιστικά τους παιχνίδια. Τα άτομα και οι συντεχνίες που επιδιώκουν τα δικά τους συμφέροντα σχεδόν πάντα απέτυχαν να διαμορφώσουν μια συνεκτική πολιτική ατζέντα για να σταθεροποιήσουν, πόσο μάλλον να αναζωογονήσουν, ένα καταρρέον καπιταλιστικό σύστημα. Φαίνεται παντού ότι αυτό συμβαίνει και τώρα. Πώς αλλιώς θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε την τεράστια οικονομική υποστήριξη που δίνεται από τους πλουσιότερους καπιταλιστές και τις πανίσχυρες συντεχνίες της οικονομίας και των μίντια στις φαύλες πολιτικές του κινήματος Tea Party στις ΗΠΑ;

Ακόμη πιο προβληματικός είναι ο ενδοκρατικός ανταγωνισμός για πλούτο και εξουσία, καθώς και ο σχηματισμός εξουσιαστικών

συμμαχιών, ειδικά επειδή τα κράτη διεκδικούν και σε κάποιο βαθμό διατηρούν, είτε μεμονωμένα είτε συλλογικά (μέσω συμμαχιών σαν το NATO), το μονοπώλιο στην άσκηση της βίας. Ο πολιτικο-στρατιωτικός κόσμος πολύ συχνά μεγεθύνει παρά αμβλύνει τις εσωτερικές αντιφάσεις της συσσώρευσης κεφαλαίου βλάπτοντας όλους εκτός από τους πλούσιους και ισχυρούς. Αυτοί οι κίνδυνοι έχουν αναγνωριστεί εδώ και καιρό. Όπως σημείωσε ο βρετανός οικονομολόγος William Thompson το 1824: «Μπροστά στη διατήρηση αυτής της συγκεκριμένης κατανομής (πλούτου), η διαρκής δυστυχία ή ευτυχία όλης της ανθρώπινης φυλής θεωρήθηκε ανάξια λόγου. Η διαιώνιση των επιτευγμάτων της εξουσίας, της απάτης και της τύχης έχει αποκαλεστεί σταθερότητα, και για τη στήριξη αυτής της πλαστής σταθερότητας έχουν θυσιαστεί αδυσώπητα όλες οι παραγωγικές δυνατότητες της ανθρώπινης φυλής.» Εκεί οδηγούν ακριβώς η πλαστή σταθερότητα της λιτότητας και η πλαστή σταθερότητα της ατέρμονης αθροιστικής ανάπτυξης.

Αυτό που συγκράτησε αυτές τις ασυνάρτητες καπιταλιστικές πολιτικές στο παρελθόν ήταν οι μαζικοί αγώνες των καταπιεσμένων και των εκδιωγμένων, των εργατών ενάντια στους καπιταλιστές, των πολιτών ενάντια στους εισοδηματίες και τους αρπακτικούς εμπόρους, ολόκληρων πληθυσμών ενάντια στη συχνά βίαιη ληστεία από τους αποικιοκράτες και ιμπεριαλιστές, μαζί με τους πιο ασαφείς αλλά όχι λιγότερο σημαντικούς αγώνες για δικαιοσύνη, δικαιώματα και μια πιο ηθική και δημοκρατική κοινωνική οργάνωση. Τα τελευταία σαράντα χρόνια, οι οργανωμένες δομές τέτοιας αντίστασης στην εκβαρβαριστική λειτουργία του κεφαλαίου έχουν διαλυθεί, αφήνοντας πίσω ένα περίεργο μείγμα παλιών και νέων θεσμών, σαν αυτούς που περιέγραψα στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου "Enigma", που δυσκολεύονται να αρθρώσουν μια συνεκτική αντίθεση ή ένα συνεκτικό εναλλακτικό πρόγραμμα. Αυτή είναι μια κατάσταση που προμηνύει το κακό τόσο για το κεφάλαιο όσο και για τους ανθρώπους. Οδηγεί σε πολιτικές του στυλ «μετά από μένα ο κατακλυσμός», με τις οποίες οι πλούσιοι φαντασιώνονται ότι μπορούν να επιπλέουν ασφαλώς στις πάνοπλες και πολυτελείς

κιβωτούς τους (μήπως αυτό δείχνει η παγκόσμια αρπαγή γης;), αφήνοντας όλους εμάς τους υπόλοιπους να αντιμετωπίσουμε τον κατακλυσμό. Αλλά, τώρα πλέον, οι πλούσιοι δεν μπορούν να ελπίζουν ότι θα επιπλέουν πάνω από τον κόσμο όπως τον διαμόρφωσε το κεφάλαιο, γιατί τώρα δεν υπάρχει κυριολεκτικά μέρος να κρυφτούν.

Μένει να δούμε αν ένα άλλο είδος θεσμών μπορεί να συνδημιουργηθεί στην εποχή μας για να σώσουν το κεφάλαιο από τον εαυτό του και ν' αποτρέψουν το αποτέλεσμα που προέβλεψε ο Τόμπσον. Αλλά ακόμη κι αν μπορούν να δημιουργηθούν τέτοιοι θεσμοί, δεν αρκεί να φαίνονται πολύ διαφορετικοί από αυτούς που έκαναν πολιτική στο παρελθόν. Δεν αρκεί να επιδιώκουν έναν πιο πολιτισμένο καπιταλισμό. Θα χρειαστεί να εγκαταλείψουν την κιχωτική αναζήτηση ενός καπιταλισμού ηθικού και δίκαιου. Το πρόβλημα της ατέρμονης αθροιστικής ανάπτυξης μέσω της ατέρμονης συσσώρευσης κεφαλαίου διογκώνεται όσο περνάει ο καιρός. Πρέπει ν' αντιμετωπιστεί.

Από αυτήν τη μακροπρόθεσμη προοπτική, το κίνητρο να ενισχύσουμε την ανάπτυξη στην Ανατολική και Νότια Ασία, όπως και σε άλλες περιοχές, σαν τα πλούσια κράτη του Κόλπου, δημιουργώντας μια υπερβολική εκδοχή του αμερικάνικου τρόπου ζωής («οδήγησε για να είσαι ζωντανός και ψώνισε μέχρι να πέσεις κάτω»), είναι προφανώς λάθος. Η παγκόσμια αρπαγή της γης που συμβαίνει σήμερα είναι απόδειξη αυτού του λάθους στην πράξη. Και ενώ μπορεί να φαίνεται περιέργως σωστό, σε σχέση με τις μακροπρόθεσμες ανάγκες, να καταδικάσουμε τους εαυτούς μας στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη σε χαμηλή ανάπτυξη και διαρκή λιτότητα, αυτό ισχύει μόνο αν θέλουμε να υπερασπίσουμε τα προνόμια της πλουτοκρατίας, αλλά δεν οδηγεί πουθενά αν θέλουμε ν' αντικαταστήσουμε την αδιέξοδη διαρκή ανάπτυξη με τις άπειρες πιθανότητες ανάπτυξης των ανθρώπινων δυνατοτήτων.

Η βραχυπρόθεσμη έκρηξη της καπιταλιστικής ανάπτυξης στις αναδυόμενες αγορές, από την Ανατολική και Νότια Ασία μέχρι τη Λατινική Αμερική, μπορεί να βοηθήσει στην ανακατανομή του παγκόσμιου πλούτου και δύναμης, κι έτσι να δημιουργήσει μια

πιο υγιή και ισότιμη βάση για την επίτευξη μιας πιο λογικά οργανωμένης παγκόσμιας οικονομίας. Αλλά ο πλούτος που παράγεται κατανέμεται άνισα. Λέγεται ότι η Ινδία πηγαίνει καλά οικονομικά, επειδή έχει ανάπτυξη 7%. Αυτό σημαίνει ότι ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων εκτοξεύτηκε από 26 το 2007 σε 69 το 2010. Και στην Κίνα συμβαίνει το ίδιο. Παρόλο που είναι δύσκολο να έχουμε ακριβή στοιχεία, υπάρχουν σήμερα πιθανώς περισσότεροι δισεκατομμυριούχοι στην Κίνα απ' οπουδήποτε στην κόσμο και είναι διατεθειμένοι να εφαρμόσουν πλουτοκρατικές πολιτικές όπως όλοι. Η βραχυπρόθεσμη αναγέννηση της ανάπτυξης ενάντια στην επεκτεινόμενη φτώχεια μπορεί, φυσικά, να μας δώσει χρόνο για πιο μακροπρόθεσμες λύσεις, για να επεξεργαστούμε τον τρόπο μετάβασης. Αλλά ο χρόνος που κερδίζουμε είναι χρήσιμος μόνο αν τον χρησιμοποιήσουμε σωστά, και για τους πλουτοκράτες όλοι ξέρουμε τι σημαίνει «να χρησιμοποιήσουμε σωστά».

Πρέπει να βρεθεί μια εναλλακτική. Και εδώ γίνεται κρίσιμη η ανάδυση ενός παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος, όχι μόνο ν' αναχαιτίσει το κύμα των αυτοκαταστροφικών καπιταλιστικών συμπεριφορών (το οποίο από μόνο του είναι σπουδαίο επίτευγμα), αλλά και για να οργανωθούμε πάλι, να αρχίσουμε να χτίζουμε νέες οργανωτικές φόρμες, τράπεζες γνώσεων και θεωρητικά σχήματα, νέες τεχνολογίες, συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης, ενώ πειραματιζόμαστε με νέες δομές θεσμών, κοινωνικών και φυσικών σχέσεων, με τον επανασχεδιασμό της αυξανόμενα αστικοποιημένης καθημερινής ζωής. Ενώ το κεφάλαιο μας έχει προσφέρει αφθονία μέσων για να προσεγγίσουμε το στόχο της αντικαπιταλιστικής μετάβασης, οι καπιταλιστές θα κάνουν ό,τι είναι δυνατό για να αποτρέψουν αυτή τη μετάβαση, όσο επιτακτικές κι αν είναι οι συνθήκες. Ωστόσο, το καθήκον της μετάβασης το έχουμε εμείς, όχι οι πλουτοκράτες. Όπως συμβούλεψε κάποτε ο Σαίξπηρ: «Το σφάλμα... δεν βρίσκεται στ' αστέρια αλλά σ' εμάς που υποτασσόμαστε.» Αυτή τη στιγμή, όπως πιστεύει ο Warren Buffett, η τάξη του κερδίζει. Το άμεσο καθήκον μας είναι να τον βγάλουμε λάθος.

Ο **David Harvey** είναι καθηγητής Γεωγραφίας και Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης (CUNY). Είναι ένας από τους κορυφαίους ριζοσπάστες θεωρητικούς με διεθνές κύρος και ανάμεσα στους 20 πιο επιφανείς συγγραφείς στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Το έργο του έχει παίξει πρωταρχικό ρόλο στην γενικότερη συζήτηση για κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα και είναι βασικός υπερασπιστής του «δικαιώματος στην πόλη». Στα ελληνικά κυκλοφορούν τα βιβλία του: «Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας», «Νεοφιλελευθερισμός: Ιστορία και παρόν», «Ο νέος ιμπεριαλισμός».

Απόσπασμα από την ομιλία του στο B-Fest, 28 Μαΐου 2011

[Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1](#)